

KIRGIZİSTAN'IN SOSYO-EKONOMİK VE SOSYO-KÜLTÜREL YAPISI

Hayati BEŞİRLİ

Özet: 2011 yılı Türk topluluklarının özerkliklerini kazanmalarının ve Türk devletlerinin ise bağımsızlıklarını ilan etmelerinin yirminci yılını ifade etmektedir. Bu kapsamda genç Türk cumhuriyetleri demokratikleşme sürecinde gösterdikleri performanslarla ve ekonomik kalkınmayı tesis etmedeki arzuları ile ön plana çıkmışlardır. Bu cumhuriyetlerden biri de Kırgızistan'dır. Kırgızistan bağımsızlığını ilan ettiği yılda özellikle bölgenin demokrasi adası, başka bir ifadeyle Asya'nın İsviçre'si olmaya talip olmuştur. Ülkenin hızlı başlayan kalkınma hamlesi, siyasi otoriteyi elinde bulunduranların sergiledikleri olumsuz performanslarla sekteye uğramıştır. Burada sadece sürecin aksamadaki etkenleri iktidar sahiplerine dayandırmak yetersiz olacaktır. Çalışma kapsamında Kırgızistan'ın sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel özellikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu çalışma ile aynı zamanda Türkiye ve Kırgızistan ilişkilerinin de değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Kırgızistan, Türk Cumhuriyetleri, Türkiye-Kırgızistan ilişkileri, Boyculuk, Türk Devletleri, Orta Asya.

Socio-Economic and Socio-Cultural Structure of Kyrgyzstan

Abstract: The year 2011 is the 20th anniversary of the autonomy of Turkish communities and independence of Turkish states. Within this scope, young Turkic Republics have drawn attention with their performances during the democratization process and their desire to start economical development. One of these republics is Kyrgyzstan. In the year when Kyrgyzstan declared its independence, it sought to become the island of democracy in the region or to become the Switzerland of Asia. However, the country's immediate action for development was interrupted by the negative performances of political power holders. Here, it is not enough to mark the power holders as the only reason for the halt of the development. In this study, it is aimed to point out the socio-economic and socio-cultural characteristics of Kyrgyzstan. Besides, it is also aimed to analyze Turkey-Kyrgyzstan relations.

Key words: Kyrgyzstan, Turkish Republics, Turkey-Kyrgyzstan relations, tribalism, Turkish States, Central Asia.

Giriş

Küresel bir güç olan Sovyetler Birliği'nin 1991 yılında dağılmasından sonra birçok Türk topluluğu özerkliğe kavuşmuş ve birçok Türk devleti bağımsızlığını ilan etmiştir. Bu devletlerden biri de Sovyetler Birliği'nin dağılma sürecine girmesi üzerine 15 Aralık 1990'da egemenliğini, 31 Ağustos 1991'de bağımsızlığını ilan eden Kırgızistan devletidir. Bu döneme ilişkin olarak Kırgızistan'a yönelik tanımlama, ülkenin demokrasi hamlesindeki performansına, doğal güzelliğine ve ülkenin özgürlükçü yapısına istinaden "Orta Asya'nın İsviçresi"dir. Ancak son yirmi yılda ülkenin gösterdiği performans ile bu tanımlama yerini olumsuz değerlendirmelere bırakmıştır. Bu çalışma, bağımsızlığının yirminci yılında genç Kırgız cumhuriyetin sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik ve sosyo-politik yapısına yönelik tespitleri ve Türkiye ile Kırgızistan arasındaki ilişkileri ana hatlarıyla değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

1. Genel Durum

Kırgızistan'ın coğrafi konumunun ortaya konması, ülkenin sosyal, ekonomik ve politik yapısının kavranması sürecinde önemli olacaktır. Çünkü bu durum, ülkenin büyük ölçüde fiziksel coğrafyasının belirlediği ayrımlar esasında şekillenmiştir. Kırgızistan kuzeyde Kazakistan, batıda Özbekistan, güneybatıda Tacikistan ve güneydoğuda Çin Halk Cumhuriyeti ile komşu durumdadır. Ülkenin güneyde verimli tarım arazilerine sahip olan Fergana vadisinin bir kısmını içine alması ve bunun yanı sıra Çin Halk Cumhuriyeti ile komşu olması ekonomik ve politik durumun tespitinde önemli hareket noktasını oluşturmaktadır. Bu özellikleri bölgenin Amerika Birleşik Devletleri ve Rusya için stratejik önemini ortaya koymakta ve ülkelerin bölge üzerinde askeri üsler bulundurmalarını beraberinde getirmektedir.

Dağlık bir coğrafyaya sahip olan (dağlar ülkenin yaklaşık olarak %65'ini kaplamaktadır) Kırgızistan'ın yüksek ve karlı dağları, derin vadileri, yüksek akış hızına sahip ırmakları ve dağ gölleri bulunmaktadır. % 6'sı ormanlardan ve % 4,2'si buzullardan oluşan ülkenin % 93'ü deniz seviyesinden 1500 metre yüksekliktedir. Ülkede büyüklü küçükü yaklaşık 40 000 dere ve ırmak bulunmaktadır. Kırgızistan için hayati öneme sahip olan 1582 nehirden üçü 200 kilometreden daha uzun, 27'si 100 kilometreden uzundur, 10 nehir ise yaklaşık 100 km uzunluğundadır. Başlıca nehirler arasında Narin, Tar, Kubaş, Kızıl Su nehirlerini saymak mümkündür. Yüksek dağlardan çıkan düzensiz ve yüksek akış hızına sahip olan nehirler taşımacılığa elverişli değildir. Nehir ve ırmak birlikte değerlendirildiğinde yaklaşık 47 km'lik Tyan-San dağları üzerinde bulunan Issık Kөл, Son Gölü ve Narın Gölü ülkenin önemli gölleri arasındadır. Ülkedeki mevcut turizm alt yapısı göllerin çekiciliği esasında oluşmuştur. Özellikle Issık Kөл bölgedeki yabancı yatırımları için (Kazakistan) çekim

merkezi durumundadır. Nehir ve ırmak birlikte değerlendirildiğinde yaklaşık 47 km³'lük bir su kaynağı hacmi ortaya çıkmakta, komşularıyla imzaladığı anlaşmalar uyarınca Kırgız Cumhuriyeti bunun en fazla 12 km³'ünü kullanabilmektedir. Akarsular ülkenin başlıca gelir kaynağını oluşturmaktadır. Söz konusu 12 km³'lük kaynağın %90'ı tarımda, %7'si sanayide, geri kalan %3'ü ise içme suyu dâhil diğer alanlarda kullanılmaktadır. Ülkede elektrik ihtiyacı oldukça önemlidir. Sovyet döneminde inşa edilen merkezi kent ısınma alt yapısı bağımsızlıkla beraber kullanılamaz hale gelmiştir. Bu kapsamda Bişkek, Oş ve Celalabad'ın bir kısmı dışında, uzun süren kış döneminde halk ısınma ihtiyacını elektrik enerjisine dayalı olarak sağlamaktadır. Daha sonra açıklanacağı üzere elektrik fiyatlarının düzenlenmesi bu kapsamda oldukça önem arz etmekte halk için belirleyici bir unsur olmaktadır (TC. Bişkek Büyük Elçiliği Ticaret Müşavirliği, 2011, s. 10).

Kırgızistan'ın yaklaşık nüfusu 5.522,004'dür. Ülkede nüfus artışının en çok Batken, Celalabad ve Talas bölgeleri ile Bişkek'te gerçekleştiği görülmektedir. 2011 yılı Ocak ve Ağustos döneminde 97,8 bin çocuk doğmuştur. Nüfus artışı binde 26,7 (2010 yılında bin üzerinden 26,6'dır) olarak gerçekleşmiştir. 2011 yılında artış binde 44,8 olarak gerçekleşmiş ve yüzde 0,8 oranına ulaşmıştır.

Tablo 1. Kırgızistan Nüfusunun Bölgelere Göre Dağılımı ve Artış Hızı

	Nüfus		Genel artış	
	Ocak Ayı	Eylül Ayı	Bin kişi	%
Kırgızistan	5477,6	5522,4	44,8	0,8
Batken	441,1	445,9	4,8	1,1
Celalabad	1036,7	1047,5	108	1,0
Issık köl	444,5	447,0	2,5	0,6
Narın	262,1	264,3	2,2	0,8
Oş	1130,9	1140,6	9,7	0,9
Talas	231,8	234,1	2,3	1,0
Çuy	814,9	819,8	4,9	0,6
Bişkek şehri	859,8	868,2	8,4	1,0
Oş şehri	255,8	255,0	-0,8	-0,3

Kaynak: Kırgız Respublikasının Uluttuk Stataistika Komittet, Kırgız Respublikasının Sotsiyalık-Ekonomikalık Abalı s. 57.

Bağımsız Devletler Topluluğundaki (BDT) Kırgızların %88,5'i Kırgızistan'da yaşamaktadır. Geri kalan Kırgızlar başta Özbekistan ve Tacikistan olmak üzere BDT'deki diğer ülkeler dağılmış durumdadır. 80'i aşkın etnik grubun bir arada yaşadığı Kırgızistan'da nüfusun %69,6'sı Kırgız, %14,5'i Özbek, %8,4'ü Rus, %1,2'si Dungan, %1'i Uygur, %5,3'ü ise Koreli, Ukraynalı, Ahıskalı gibi diğer

etnik gruplar oluşturmaktadır. 1999 verilerine göre nüfusun etnik gruplara göre dağılımı bir başka kaynakta ise %64,9'u Kırgız, %13,8'i Özbek, %12,5'i Rus, %1,1'i Dungan, %1'i Ukraynalı, %1'i Uygur ve %5 i diğer milletlerden olarak ifade edilmektedir. Burada görüldüğü gibi etnik grup olarak ifade edilen grupların büyük bir kısmı Türk soylu topluluklardan oluşmaktadır. Ülkede yerleşik Türk nüfusu (Ahıska ve Kırım) yaklaşık 35.700 olup, Kırgızistan'da yaşayan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı sayısı yaklaşık 6.500'dür (Somuncuoğlu, 2011, ss. 5-6). Özbeklerin yoğun olarak yaşadığı bölge Oş, Celalabad, Talas'ı içine alan Kırgızistan'ın güney kısmıdır. Uygurlar Bışkek'te yoğun olarak yaşarken Arap ve Çinlilerin karışımı olan Dunganlar ise yoğun olarak Karakol ve Bışkek'te yaşamaktadırlar.

Göç ilişkileri incelendiğinde ise aşağıdaki tablo açıklayıcı olabilir.

Tablo 2. Kırgızistan'da Nüfus Hareketliliği

	Kişi	
	2010	2011
Toplam Göç		
Gelen	23926	28577
Giden	53108	57457
Göçün gelişimi	-29182	-28880
Dış Göç		
Gelen	2192	4102
Giden	31374	32982
Göçün gelişimi	-29182	-28880
İç Göç		
Gelen	21734	24475
Giden	21734	24475
Göçün gelişimi	-	-
Bölgeler Arası Göç		
Gelen	15724	17716
Giden	15724	17716
Göçün gelişimi	-	-
Bölgeler İçi Göç		
Gelen	6010	6579
Giden	6010	6579
Göçün gelişimi	-	-

Kaynak: Kırgız respublikasının uluttuk Stataistika Komittet Kırgız Respublikasının Sotsiyalık-ekonomikalık Abalı s. 47. 29.10.2011.

Nüfusun din esasındaki görüntüsü incelendiğinde %75'i Müslüman, %20'si Rus Ortodoks ve %5'i ise diğer inançlara sahip bireylerden oluşmaktadır. Kırgızistan toplumunu oluşturan Müslümanlar, Sünni ve Hanefidir. Ülkenin Bişkek, Oş, Karakol, Grigoryevka gibi yerlerinde medreseler faaliyetlerine devam etmektedir. Bu kapsamda 1993 yılında açılan Hazreti Ömer İslam Üniversitesi adında yüksek okula dönüşen medreseyi, 1993'de Kadam Çay bölgesinde açılan Hazreti Ali adındaki medreseyi, 1995 yılında Talas'ın Kök Tokoy köyünde açılan İslam Orta Öğretim Medresesini ve 1996 yılında Alekkvka köyündeki Hazreti Osman Medresesini Nookat Bölgesindeki Toolos Orta Öğretim Medresesini, Karakol'daki Ceti- Suu İslam Medresesini saymak mümkündür. Dini alanda, 1993 Kasımında Kırgızistan'da 1. kurultay düzenlenmiş ve bu kurultayda halkın manevi hayatında İslam'ın rolünün artırılması amacı ele alınmıştır (Narkeeva, 2011, s. 59). Bölgede İslami canlanmanın yanı sıra Vahhabi hareketi önemli bir unsur olarak karşımıza çıkar özellikle Fergana vadisini içine alan bölgede çeşitli terör örgütlerinin din adına eylemler gerçekleştirdikleri görülmektedir.

1. Sosyo-Politik Durum

Ülkenin politik yapısının incelenmesi sürecinde öncelikli olarak Kırgız toplumundaki bölünmüşlüklerden bahsetmek faydalı olacaktır. Bireylerin davranışları ve politik gelişmeler ortaya konulurken bu bölünmüşlüklerin belirleyiciliği esastır:

- Kuzey-güney dikotomisi,
- Uruular gerçeği,
- Etnik ayrışma,

Ülkenin fiziksel coğrafyanın görünümünde olduğu gibi zihinsel olarak da kuzey ve güney olmak üzere ikiye ayrıldığı görülmektedir. Bu algılama ileride değinileceği gibi Kırgız kimliğine ilişkin birçok soruyu da gündeme getirmekte ve bu da politik karar verme sürecine yansımaktadır. Bunun yanı sıra toplumun geleneksel yapısını koruması ve bu yapının sürdürülmesindeki uruu (boy) esasındaki teşkilatlanma, tarihsel anlamda belirleyici etkisini korumaktadır. Ülkede görülen bir diğer ayrışma ise Sovyetler Birliği dağılırken süreci yöneten iktidarın ülkeler içinde etnik azınlıklar bırakma siyasetinin bir sonucu olan çok etnikliktir. Bu durum etnik çatışma alanları açma siyasetinin bir yansımasıdır.

Sosyo-politik değerlendirmede, öncelikli olarak Kırgızistan'ın sosyo-kültürel yapısını ortaya koymak ve bu kapsamda uruular konusu üzerinde tekrar durmak faydalı olacaktır. Uruu sisteminin Kırgızistan'da XV ve XVI. yüzyıllarda belirgin bir biçimde ortaya çıktığı ifade edilmektedir. Kırgızların bu dönemden önceki toplumsal yapısı hakkında bilgiye ulaşmak oldukça zordur. Kırgız uruuları ong (sağ) kanat ve sol kanat adıyla iki kola ayrılarak ikili bir teşkilatlanma gösterirler. Bu uruuların aralarına giren uruular söz konusudur,

bunlara içkilik adı verilmektedir. Uruuluar, uruk adı verilen alt birimlerden meydana gelmiştir. Uruklar, uruular gibi özel bir ada sahiptirler. Ancak uruulara bağlı urukların bazıları sosyal, siyasal ekonomik ve demografik belirleyicilerin etkisi ile birbirine karışmak zorunda kalmışlardır. Bu karışmada coğrafi şartların tesirini de göz önünde bulundurmak gereklidir. Uruular Kırgızistan'da farklı bölgelere dağılmıştır (İsakaov, 2009, ss. 13-17). Uruular grup üyelerinin ortak bir atadan insanların oluşturdukları birliktelik olarak ifade edilmektedir. Aynı coğrafi mekânda göçebe topluluğun tüm üyelerinin ekonomik açıdan beslenmesi mümkün olmadığından, gruplar zamanla bölünme sürecine girmişlerdir. Ancak burada boy üyeleri dayanışmalarını semboller aracılığıyla sürdürmeye devam etmektedirler (Tutar, 2007, s. 162). Uruular buldukları coğrafyanın demografik yapısında baskın olarak yer almaktadırlar. Siyaset kurumunun temel belirleyici olduğu sosyo-kültürel yapıda politik mekanizmanın uruu esasında oluşması sebebiyle içine kapalı ve sadece uruu dayanışmasının tesisi toplumsal anlamda bütünleşmenin zayıflamasını ortaya çıkarmıştır. Boycu (tribalist) tavrın politika üzerindeki belirleyiciliği politikacıların hangi uruudan olacağı meselesini her zaman gündemde tutmuştur.

Kırgızistan'da görülen önemli bir ayırım olan kuzey ve güney ayırımında, Kuzeyliler kendilerini saf Kırgız -mesni Kırgız- kabul etmekte ve güneylileri sasık (kokmuş) olarak tanımlamaktadırlar. Kırgızlar farklı bölgelerde konuşulan Kırgızcaya dayalı olarak kuzeylilik veya güneylilik alt kimlikleri inşa etmektedirler. Güneylilik, Celalabad ve Oş bölgesinde yaşayan Kırgızları ifade etmektedir. Bu Kırgızlar ten rengi koyu olan Özbekler için korkaklık ve aşağılama ifadesi olarak kullanılan, sart tanımlamasına benzer biçimde "sartlaşmış Kırgızlar" olarak ifade edilmektedir. Kuzeyli Kırgızlar, Kırgızistan'ın yönetimini saf Kırgız olarak tanımladıkları kuzeylilere uygun görmektedirler. Güneyde ise durum daha ilginçtir. Özbek Türkleri bölgedeki Tacik ve diğer Farsi unsurlara sart demektedirler. Bu ayırım devrimler sürecinde de belirleyici olacaktır.

Kırgızistan'da doğal kaynaklar altın ve su dışında oldukça yetersizdir. Doğal koşulların elverişsizliği Sovyet döneminde ülkede sağlam bir ekonominin oluşabilmesinin koşullarını ortadan kaldırmış yıllık 800 milyon dolarlık Sovyet dış yardımına muhtaç bir devlet yaratmıştır. Kırgızistan, Sovyetler Birliği'nin dağılma sürecine girmesi üzerine 15 Aralık 1990'da egemenliğini, 31 Ağustos 1991'de bağımsızlığını ilan etmiştir. Bundan sonra Kırgızistan şok tedavi uygulamasını seçerek ekonomiyi yeniden yapılandırma gayretine girmiş ve neo-liberal önlemleri olduğu gibi kabul etmiştir. Yaptığı hızlı özelleştirmelerle dünya ticaret örgütüne kabul edilen ilk BDT ülkesi olmuştur (Gürbüz, 2006, s. 50). 1990'da yapılan anayasa değişiklikleriyle, Komünist Partinin siyasi sistemdeki rolünü azaltmak gayesi ile meclis (Cogorku Keneş) üyeleri

tarafından seçilecek bir cumhurbaşkanlığı makamı oluşturulmuştur. 1991 yılının şubat ayında başkentin Firunze olan adı, ülkenin devrim öncesi adı olan Bişkek olarak değiştirilmiştir. Aynı yılın Ekim ayında yapılan seçimlerde Akayev yeni kurulan Kırgızistan Cumhuriyeti'nin cumhurbaşkanı olmuştur. Özellikle bağımsızlık döneminde ortaya koyduğu demokratikleşme ve özelleştirme performansı ile ülke diğer ülkeler içinde ön plana çıkmıştır. Kırgızistan'ın demokratik gelişiminde iki önemli devrim görülmektedir. Bunlar Lale Devrimi ve Mavi Devrim olarak adlandırılmaktadır.

Bağımsızlık tarihinden 2005 yılına kadar Kırgızistan'da cumhurbaşkanlığı görevini Akayev yürütmüştür. Akayev dönemindeki ekonomik düzenlemelerde ve politik uygulamalarda, eskiden görülmemiş bir aileciliğin ya da uruuculuğun ortaya çıkmıştır. Boycu dayanışma esasında iktidar çevresinin ülkenin kaynaklarını kendi menfaatleri için kullanması ve aile ve uru menfaatlerini kamu menfaatlerinden üstün tutması söz konusu olmuştur. Bu uygulamalar toplumda önemli bir sorun olan gelir dağılımındaki dengesizliği giderememiştir. Hatta iktidara yakın olanlar ve diğer toplum kesimleri arasındaki gelir farkı açılmıştır. Politik iktidarı elinde bulunduranlar iktidar alanlarını diğer iktidar alanlarına genişletmişler ve tek belirleyici olmuşlardır. Bu süreçte iktidarın ölçüsünün mikro-kimlikler olması adalet duygusunu zayıflatmıştır. Kamu hizmetlerinin yürütülmesi sürecinde rüşvet ve yolsuzluk vazgeçilmez bir ekonomik getiri unsuru haline gelmiştir. Kuzeyli olan Akayev yönetiminde kuzeyliliği esas alarak Kırgız kimliğini güçlendirirken, güneyde muhalif Kırgız fraksiyonunu bertaraf etmek amacıyla Özbeklerin siyasi kanadını desteklemiş ve Özbeklerin ekonomik anlamda daha da güçlenmesini sağlamıştır. Bu tür uygulamalar halkta ümitsizlik yaratmıştır. 2005 yılında gerçekleştirilen parlamento seçimlerinde muhalefet milletvekillerinin üstün geleceği düşünülmeye rağmen Devlet Başkanı Akayev yanlısı milletvekilleri tekrar politik hâkimiyet kazanmıştır. Bu durum ümitsizlik içindeki halkın politik tutumlarına yansımış, ülkede gerilimi tırmanmış, muhalifler seçimlerde hile yapıldığını iddia ederek, cumhurbaşkanının istifasını talep eden bir ayaklanma hareketi başlatmıştır. Halen göçebe kültürel yapısını koruyan Kırgız toplumunda farklı bölgelerden gelen yaklaşık 10 bin civarındaki gösterici 24 Mart 2005 tarihinde Bişkek'te toplanmıştır. Göstericiler Başkanlık Sarayı'nı ele geçirmiş, artan şiddet üzerine Cumhurbaşkanı Akayev ülkeyi terk etmiş, devlet başkanlığı ve başbakanlığa muhalefet lideri Bakiyev getirilerek geçici hükümet kurulmuştur. 10 Temmuz 2005 tarihinde gerçekleştirilen cumhurbaşkanlığı seçimi sonucunda ise ezici çoğunlukla Bakiyev cumhurbaşkanlığı koltuğuna oturmuş, cumhurbaşkanlığı adaylığından kendisi lehine çekilen Kulov'u ise başbakan olarak atamıştır. Bu dönemi ifade eden tanımlama "Lale Devrimi"dir.

9 Kasım 2006 tarihinde yeni anayasa cumhurbaşkanı tarafından imzalanarak yürürlüğe girmiştir. Bu çerçevede, cumhurbaşkanının yetkilerinin parlamento

lehine kısıtlanması başta olmak üzere, iktidar mekanizması bakımından önemli değişiklikler getiren yeni anayasanın kabul edilmesiyle mevcut parlamento ve hükümetin 2010 yılına kadar görevde kalması için yasal düzenleme sağlanmıştır. Referandum yoluyla yürürlüğe giren yeni anayasaya uygun olarak 16 Aralık 2007 tarihinde çok partili sistem esasında Parlamento seçimleri yapılmıştır. Söz konusu seçimlere toplam 12 parti katılmış, %5 ülke geneli ve %0,5 bölge barajını aşanlar %46,99'luk payla cumhurbaşkanı öncülüğünde kurulan Akyol, %5,12'lik payla Kırgızistan Komünist Partisi ve %5,05'lik Kırgızistan Sosyal Demokrat Partisi olmuştur. Partiler sırasıyla 71, 11 ve 8 koltuğa sahip olmuşlardır. Parlamentoda büyük çoğunluğu elde eden Akyol Partisi eski hükümette Sanayi, Enerji ve Yakıt Kaynakları Bakanı Çudinov'u başbakanlığa aday göstermiş ve cumhurbaşkanının onayını takiben 24.12.2007 tarihi itibarıyla görevine başlamıştır. Bakıyev dönemi halkın ekonomik istikrar beklentilerinin karşılanmasında yeterli olamamıştır. Akayev döneminde görülen, yandaşların ülkenin ekonomik kaynaklarına hâkim olması sorunu devam etmiştir. Önceki dönemlerde olduğu gibi tüm kademelerdeki idari görevlerin rüşvet ve adam kayırma esasında belirlenmesi halk ile yönetim arasındaki gerilimi arttırmıştır. Yöneticilerin şahsi ekonomik çıkarlarını ön planda tutmaları sürecinde Kırgıztelekom ve Severoelektro gibi stratejik işletmelerin çok ucuza satılması, halkın kullandığı elektrik fiyatlarının iki kat artırılması kararlar ve yolsuzluk seviyesinin artmasından hoşnutsuzluklar artmaya başlamıştır. Özellikle Haziran ve Kasım dönemindeki tarımsal ürünlerdeki bolluk ve refahın etkisinin ortadan kalkması, sert geçen kış ve havalar ısınmadan elektrik tasarrufu için uygulanan kesintiler hoşnutsuzlukları arttırmıştır (Türkoğlu, 2010, ss. 25-26). Bu süreçte 06 Nisan 2010 tarihinde Talas'ta muhalif gruplar vilayet binasını basıp valiyi rehin almışlardır. 07 Nisan 2010 tarihinde sabah saatlerinde cumhurbaşkanlığı hizmet binası olan Beyaz Ev'e 3 km mesafede bir alanda halk toplanmaya başlamıştır. Toplanan 2-3 bin kişilik muhalif grubun öğlen saatlerinde Beyaz Ev'e yürüyüşe geçmeleri ile gerilim tırmanmaya başlamış ve muhalif grup Beyaz Ev'in önündeki meydana 40-50 bin kişiye ulaşmıştır. Hükümet binasını ele geçirmeye çalışan protestoculara ateş açılmış, hükümet taraftarları ile göstericiler arasındaki şiddet eylemlerinde 100'e yakın kişi ölmüştür. Akşam saatlerinde Hükümet Evi protestocular tarafından işgal edilmiş, cumhurbaşkanı Bakıyev önce iktidarının kaynağı olarak gördüğü ülkenin güneyine, oradan da Beyaz Rusya'ya kaçmak zorunda kalmıştır. Geçici hükümet başkanlığına gelen Roza Otunbaeva 7 Nisan 2010'da iktidarı tamamen ele geçirdiklerini duyurmuştur. Bu dönem ise "Mavi Devrim" olarak adlandırılmaktadır (TC. Bışkek Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, 2011, s. 10).

Bu iktidar mücadelesi etnik gerilimler üzerinden beslenerek çatışma inşa edici olmuştur. Kırgızistan'da etnik ilişkiler incelendiğinde en önemli konuyu Özbek-Kırgız ilişkileri oluşturmaktadır. Ülke nüfusunun % 15'ini oluşturan Özbekler

yoğunlukla ülkenin güneyinde yer alan Fergana Vadisindeki içerisindeki Oş, Celalabad ve Karasu bölgelerinde yaşamaktadırlar. Fergana Vadisi, tarımsal üretim bakımından zengin bir bölgedir. Sovyet döneminde Özbekistan, Kırgızistan ve Tacikistan arasında paylaşılan bölgenin demografik yapısı heterojenleştirilmiştir. Heterojenleştirme ve sınırlar içinde çatışma potansiyeline sahip etnik gruplar bırakma siyaseti bölgedeki gerilimin temelini oluşturmaktadır. Bölgede yaşayan ve geleneksel olarak tarım ve ticaretle uğraşan Özbeklerin, Kırgızistan'daki gibi hayvancılığa dayalı bir ekonomi içinde iktisadi olarak diğer gruplardan zengin olması güneydeki Kırgız aşiretlerin tepkisini çekmektedir. Bunun yanı sıra Özbekler 'Govni'(dağlı-göçebe) Kırgızları tembel, az dindar, az medeni insanlar olarak algılamaktadır.

1989'da Oş ve Celalabad bölgelerindeki Özbek nüfus yerel otonomi ve Özbekçeye ulusal dil statüsü verilmesi talebini dile getirmişler, hatta bazı Özbekler bölgenin Özbekistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ne katılması talebinde bulunmuştur. Bu taleplerden daha da önemli ve iki topluluk arasındaki en ciddi sorun, verimli tarım arazilerinin yeniden dağıtımı konusudur. Ayrıca konut eksikliği ve giderek kötüleşen ekonomik durum -ki bundan en çok Kırgızlar olumsuz etkilenmekteydi- uzun dönemdir var olan etnik gerilimi ciddi bir çatışmaya dönüştürmüş ve 1990'da patlak veren olaylarda yaklaşık 300 kişi ölürlen, 1000'in üzerinde kişi de yaralanmıştır¹. Bu çatışma sonrasında da gerilim artarak devam etmiştir. Ülkedeki siyasi mücadeleler de etnik çatışmaya dönüşme potansiyeline sahiptir. Güney Bölgesinde Özbeklerin kimliklerini korumaya yönelik politikalara ağırlık vermeleri, özellikle Celalabad ve Oş'ta yükseköğrenime ağırlık vererek Özbek kimliğini güçlendirmeleri, Kırgızların da Özbeklerin sosyal ve ekonomik açıdan bölgeye hâkim olduklarına ilişkin yargılarının etkisi sosyo-ekonomik düzeyi düşük Kırgızlar için önemli bir gerilim sebebi olmuştur. Siyasete yansıyan Kuzey-Güney gerilimi de etnik çatışmaların önemli bir sebebidir. Bakıyev ve yakın çevresinin Celalabad ve Oş bölgesinde ekonomik faaliyetlerde belirleyici olması ve kendi uruuu ve daha yakın çevresi esasında ekonomik ve politik hayatı kontrol etmesi bazı Özbekleri rahatsız etmiştir. Bunun yanı sıra Bakıyev'in bazı Özbek gruplarla işbirliği içinde olması ise kuzeyli Kırgızları rahatsız etmiştir. Göçebe Kırgız gruplarından destek alan Bakıyev taraftarlarının Özbeklere saldırıları, 2010 yılındaki etnik çatışmanın ana nedenini oluşturmaktadır. Tabii ki Özbekistan'ın bölge üzerindeki etkisi bu denklemin önemli bir unsudur.

2. Sosyo-Ekonomik Durum

1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla ülke Sovyet kaynaklarından mahrum kalmış, varlıklar tükenmeye yüz tutmuş, özel tüketimde düşüş

¹(<http://www.usakgundem.com/haber/55132/k%C4%B1rg%C4%B1zistan%20E2%80%99da-etnik-%C3%A7at%C4%B1%C5%9Fma.html>, 28.10.2011).

görülmüş ve kamu harcamaları artmıştır. Bunun sonucunda 1991-1995 döneminde GSYİH 1990'daki seviyesinin yarısına inmiştir. Tüm ekonomik göstergeler kötüye gitmiş, hiperenflasyon, artan işsizlik ve reel gelirden düşüş yoksulluğun artmasına yol açmıştır. 1993 yılında ulusal para (Som) tedavüle girmiş, fiyatlar serbest bırakılmış, ticaret mevzuatı ile tarım sektöründe reform yapılmış, varlıklar özelleştirilmiş ve serbest ticaret rejimi kabul edilmiştir. Bu sayede ekonomi 1996 yılından itibaren düzelmeye başlamıştır. 1998 yılında yaşanan Rusya Krizi sonrasında Kırgız ekonomisi istikrara kavuşarak yılda yaklaşık %5 oranında büyümüştür. Tarım ve madencilik sektörleri geleneksel olarak güçlü olarak tanımlanan sektörlerdir. Bunların yanı sıra, inşaat ve enerji ile ulaştırma, ticaret ve catering gibi hizmet sektörü alanlarında da sağlıklı bir büyüme gözlemlenmektedir. 2009 yılında enflasyon oranı %6,8 olurken, 2010 yılında 19,2 olmuştur. 2010 yılında enflasyon oranında meydana gelen artış genel olarak bitkisel ve hayvansal yağlar (%47,3), un (%42,6), taze et (%32,7), ekmek (%22,2) şeker (%22,5) gibi temel ihtiyaçları oluşturan ürünlerin fiyatlarından kaynaklanmıştır (TC. Bişkek Büyük Elçiliği Ticaret Müşavirliği, 2011, s. 10).

Tablo 3. Kırgızistan Ekonomisinin Temel Ekonomik Göstergeleri

	2008	2009	2010
GSYİH (Milyon Som)	185.013,6	196.423,1	212.177,4
GSYİH (milyon. \$, piyasa fiyatları)	5.059,2	4.579,7	4.616,6
Reel GSYİH Artış Oranı (%)	7,6	2,3	-1,4
Kişi Başına (GSYİH-MG)(\$)	968,4	888	890
Enflasyon Oranı, (%)			
Tüketici Fiyat İndeksindeki Yıllık Artışı (%)	24,5	6,8	19,2
İşgücü (faal nüfus)	2.343.800	2.184.300	2.216.400
İşsizlik oranı (%)	11,2	10,3	8,4
Yurt Dışında Çalışan İşçi Sayısı	490.000	420.000	460.000
GSYİH-Sektörel Büyüme Hızları (%)			
Tarım	0,7	7,4	-2,8
Sanayi	14,9	-6,4	9,8
Hizmet	8,8	1,4	-4,7
Dış Ticaret (Bin \$)	5.699.000	4.475.900	5.265.500
İhracat (\$)	1.641.500	1.439.000	2.027.800
İthalat(\$)	4.057.000	3.036.900	3.237.700
Denge(\$)	-2.415.500	-1.597.900	-1.209.900
Dünya Ticareti İçindeki Payı (%)	0,02	0,02	0,02
Türkiye ile Ticaret (bin \$)*(TUIK)	239.325	171.430	160.125
İhracat	47.974	31.446	30.899
İthalat	191.351	139.984	129.226
Denge	-143.377	-108.538	98.327

Türkiye ile Ticaret (bin \$)(K.C Milli İstatistik Komitesi)	136.072	109.374	121.908
İhracat	45.001	36.654	37.209
İthalat	91.071	72.720	84.699
Denge	-46.070	-36.066	-47.490
Ülke Toplamı İçinde Türkiye'nin Payı (%)			
İhracat	2,7	2,5	1,83
İthalat	2,2	2,4	2,61
Cari İşlemler Dengesi (ml. \$)	-622,3	18,3	
Dış Borç Stoku (ml \$) (Kamu)	2.127,9	2.475,6	2.615,7
Sabit Yabancı Sermaye Yatırımları (bin \$)	653.223,2	556.741,1	445.962,8
Emisyon Hacmi (mahalli para, ml. som)	30.559,8	35.738,7	
Seçilmiş Oranlar (%)			
İhracat/İthalat	40,4	47,4	62,0
İhracat/GSYİH	32,4	31,4	43,0
İthalat/GSYİH	80,2	66,3	70,0
Cari İşlem Dengesi/GSMH	-12,3	0,4	
Dış Borç/GSMH	40,6	54	56

Kaynak: KC Milli İstatistik Komitesi, KC Merkez Bankası'ndan aktaran; TC. Bişkek Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, 2011, s. 10).

Kırgızistan'da çalışmakta olan 2,2 milyon civarındaki işgücünün %32,4'ü tarım, %39,5'i hizmetler, %12,5'i ise sanayi sektöründe çalışmaktadır. KC Çalışma Bakanlığının bilgilerine göre işsizlik oranı %8,4'ür. Toplam kayıtlı işsiz sayısı 70,500 kişidir.² Kayıtlı işsizlerin %52,7'si kadındır. Kırsal kesimde uzun dönemli işsizlik %70 dolaylarındadır. Hasat dönemlerinde bu oran düşmektedir.

Üretim metoduyla hesaplanmış Kırgız Cumhuriyeti GSYİH'sı, 2009 yılında Kumtor Altın Madeni üretimi hariç tutulduğunda %2,9 oranında büyüme göstermiştir. Anılan Maden üretimi ile beraber değerlendirildiğinde GSYİH'daki artış %2,3 tür. Kişi başına GSYİH 888 ABD Doları olup, 2011 yılında geçen yıla kıyasla %1,3 oranında artmıştır (Somuncuoğlu, 2011, ss. 5-12).

Birleşmiş Milletler verilerine göre enflasyon oranı 2007 yılında %10,2, 2008 yılında %24,5 ve 2009 yılında ise %6,9 dur. Aynı verilere göre yoksulluk 2007 yılında %35, 2008 yılında %31,7 olarak ifade edilmiştir.³ Ülkede asgari ücret 600 som'dur. Ancak Kırgızistan genelinde bu derece düşük tutar ödenmemekte,

² (<http://www.stat.kg/old/nsdp/index.htm#q>, 28.10.2011).

³ (<http://www.un.org.kg/en/about-kyrgyzstan/basic-statistic>, 28.10.2011).

söz konusu tutar vergi hesaplamalarında belirli bir büyüklük olarak kullanılmaktadır. Uygulamada Bişkek için asgari ücret: 7000 – 9000 som olarak düşünmek doğru olur (150-200\$).

Kırgızistan için en önemli konuyu gelir dağılımındaki dengesizlik oluşturmaktadır. Özellikle son yıllarda görülen toplumsal olayların sebebini bunda aramak mümkündür. Kırgızistan devleti yeni kurulduğunda kolhoz ve sovhozların özelleştirilmesinde görülen olumsuzluklar bu dengesizliğin önemli bir sebebi olarak görülebilir. Bunun yanı sıra ülkenin kuzey ve güney bölgeleri arasındaki, büyük ölçüde coğrafi özelliklerin belirlediği, ekonomik farklılık halkın refah düzeyini etkilemektedir. Fergana Vadisinde oluşan tarımsal zenginlik ve ticari potansiyel ve bunun ülkede var olan etnik gruplardan sadece bazılarının kullanımında olduğuna dair algı hiç azımsanmayacak ölçüdedir. Bu nedenle sıklıkla iktidara dayalı olarak toprak dağıtımı yapılmakta, taraftarlar verimli ve ekonomik değeri olan arazilerden topraklandırılmaktadır.

3. Kırgızistan-Türkiye İlişkileri

Kırgızistan ile Türkiye arasında, ülkenin bağımsızlığından beri giderek artan derecede önem kazanan ikili ilişkileri ekonomik ve sosyo-kültürel ilişkiler şeklinde ortaya koymak mümkündür. Kırgızistan Türkiye ilişkilerini değerlendirirken ilişkilerin iki önemli kurumun belirleyiciliğinde geliştiği görülmektedir. Bu iki belirleyici kurum eğitim ve ekonomidir.

3.1. Ekonomik İlişkiler

Türkiye, 16 Aralık 1991 tarihinde Kırgız Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını tanıyan ilk ülke olmuş ve iki ülke arasında 29 Ocak 1992 tarihinde diplomatik ilişki kurulmuştur. Türkiye ve Kırgızistan arasında iki ülkenin ticari ve ekonomik ilişkilerinin geliştirilmesine yönelik olarak 29 Mayıs 1991 tarihinde Ankara'da Ekonomik ve Ticari İşbirliğine Dair Protokol imzalanmış ve protokole binaen ikili ticaret başlamıştır.

Kırgızistan ile ikili ticari ilişkilerimiz 1992-1997 yılları arasında, ticaret hacminde yaklaşık 18 kat artışla, yükselen bir seyir izlerken, 1998 ve 1999 yıllarında düşüşler yaşanmaya başlanmıştır. Bu durumun temel sebebi, Uzakdoğu Asya'da başlayan ve daha sonra Rusya Federasyonu'nu derinden etkileyen küresel ekonomik krizin Kırgızistan'ı da önemli ölçüde etkilemesi ve 2001 yılında ülkemizde yaşanan mali krizdir. İki ülke arasındaki ticaret hacmi ancak 2004 senesinde 88 milyon dolara ulaşarak 1997'deki seviyesini aşabilmiş, 2008 yılında ise 239 milyon dolar ile en yüksek seviyesine ulaşmıştır (Somuncuoğlu, 2011, ss. 5-12).

Tablo 4. Türkiye-Kırgızistan Dış Ticaret Değerleri (milyon \$)

Yıllar	İhracat	İthalat	Denge	Hacim
1996	47,1	5,9	41,2	53,0
1997	49,6	7,6	42,0	57,1
1998	41,5	6,8	34,7	48,3
1999	23,2	2,8	20,4	26,0
2000	20,6	2,3	18,2	22,9
2001	17,4	6,3	11,0	23,7
2002	24,0	17,6	6,4	41,6
2003	40,9	10,9	30,0	51,8
2004	74,7	13,4	61,3	88,1
2005	89,5	14,1	75,4	103,6
2006	132,2	27,5	104,7	159,6
2007	181,3	45,0	136,3	226,3
2008	191,4	48,0	143,4	239,3
2009	140,0	31,4	108,6	171,4
2010	129,2	30,9	98,1	160,1
2010*	57,2	13,5	43,7	70,7
2011*	80,6	25,3	55,2	105,9

Kaynak: Dış Ticaret Müsteşarlığı *:Ocak-Haziran 2011

Kırgızistan ve Türkiye arasındaki ekonomik ilişkilerin boyutu aşağıdaki tablodan görülebilir:

Tablo 5. Türkiye'nin Kırgızistan'la olan İthalat ve İhracat İlişkileri

	2005	2006	2007	2008	2009
İthalat – (000 TL)	19 020	38 823	58 414	60 854	48 139
İhracat – (000 TL)	120 698	190 802	235 199	250 752	216 863
Fark - (000 TL)	101 678	15 1978	176 785	189 898	168 724
İthalat – (000 \$)	14 113	27 455	45 020	47 974	31 446
İhracat - (000 \$)	89 529	132 172	181 311	191 351	140 002
Fark - (000 \$)	75 417	104 717	136 291	143 376	108 556

Kaynak: Ülkelere Göre Dış Ticaret Dengesi, 2005–2009. TÜİK. Dış Ticaret İstatistikleri Yıllığı 2009.

Türkiye'nin Kırgızistan'la olana ekonomik ilişkilerinde Kırgızistan'da halen faaliyet gösteren 300 civarındaki Türk firmasının toplam 400 milyon doları aşan yatırımları oldukça önemlidir. Kırgızistan'daki Türk sermayeli yatırımlar içecek, pet perform, bisküvi, şekerleme, çikolata gibi çeşitli gıda ürünleri,

mobilya, temizlik maddeleri, çay, un, tuz, şeker, boya, pvc ve plastik boru, yapı malzemeleri üretimi ile alışveriş merkezi işletmeciliği, marketçilik, bankacılık, tekstil üretimi, matbaa, turizm acenteliği, eğitim işletmeciliği, inşaat gibi çok çeşitli alanları kapsamaktadır. Kırgızistan'daki Türk firmaları Kırgız Türk İş Adamları Derneği (KİTİAD) adı altında örgütlü olarak faaliyetlerine devam etmektedirler (www.kitiad.org).

Türk girişimcilerin bölgedeki yatırımlarını gerçekleştirmeleri sürecinde en önemli unsur bölgenin ekonomik potansiyeli, imkânları ve sorunları hakkında danışmanlık hizmetlerinin sağlanması ve bürokratik süreçlerin takibindeki destek hizmetleri oluşturmaktadır. Bu kapsamda KİTİAD'ın Türk girişimcilere verdiği destek önem kazanmaktadır. Türk yatırımların gerçekleşmesinde Kırgız bürokrasisi ile ilişkilerin düzenlenmesi sürecinde yeterli insan gücünün sağlanmasında, Türkiye'de veya Kırgızistan'daki Türk okullarında eğitim görmüş Kırgız vatandaşların önemli bir katkısı söz konusudur. Türkiye'de yüksek öğrenim görmüş ve Kırgızistan'a dönmüş bireylere yönelik olarak 2009 yılında Kırgızistan'ın Celalabad, Oş, Narın, Issık Köl ve Karakol şehirlerinde gerçekleştirdiğimiz saha çalışmasından elde edilen veriler de bunu destekler niteliktedir.

3.2. Sosyal ve Kültürel İlişkiler

Bu ilişkilerin önemli bir kısmı eğitim ilişkileri şeklinde kendini göstermektedir. Türkiye ile Türk devlet ve toplulukları arasındaki eğitim ilişkisini dört kategoride toplamak mümkündür. Bunlardan birinci kategori Kırgızistan'dan eğitim görmek için TCS ve özel öğrenci olarak Türkiye'ye gelen Kırgız ve aynı amaçla Kırgızistan'a giden Türk öğrenciler oluştururken, ikinci kategori Türkiye Cumhuriyeti devletinin Kırgızistan'a verdiği eğitim desteği kapsamında bu ülkede faaliyete soktuğu eğitim kurumları oluşturmaktadır. Üçüncü kategoride Türkiye kaynaklı sivil toplum kuruluşlarının -vakıflar, dernekler- bu ülkedeki eğitim kuruluşları, dördüncü kategoride ise Türk girişimcilerin bu ülkelerde kurduğu eğitim kurumları yer almaktadır (Beşirli, 2010, ss. 129-140).

a) Kırgızistan'dan Eğitim Görmek İçin Türkiye'ye Gelen ve Aynı Amaçla Kırgızistan'a Giden Öğrenciler

12 Temmuz 1991 tarihinde Ankara'da, Kırgız Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti arasında 1991-1993 dönemi kültürel, eğitsel ve bilimsel değişim protokolü imzalanmıştır. Bu protokol kapsamında Kırgız Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti SSCB ile TC arasında imzalanmış bulunan 1989-1990 yılları Kültürel ve Bilimsel Değişim Programı'nın hükümlerinin geliştirilmesi ve aralarındaki kültürel ve bilimsel işbirliğinin güçlendirilmesi amacıyla, 1991-1993 yılları için kültürel, eğitsel ve bilimsel değişim protokolü üzerinde anlaşmışlardır. (Milli Eğitim Bakanlığı, 1993, ss. 244-249). 3 Mart 1992

tarhinde Bişkek'te imzalanan "Türkiye Cumhuriyetinin Milli Eğitim Bakanlığı ile Kırgız Cumhuriyeti'nin Halka Bilim Öğretim Bakanlığı Arasında İşbirliği Hakkında Protokolü"nde ise 23 Aralık 1991 tarihinde Ankara'da imzalanan Türkiye Cumhuriyeti ile Kırgız Cumhuriyeti arasında dostluk ve işbirliği ile ilgili antlaşmaya ve 12 Temmuz 1991'de Ankara'da imzalanan Türkiye Cumhuriyeti ile Kırgız Cumhuriyeti arasında 1991-1993 yıllarında kültür, eğitim-öğretim ve bilim alanında birbirleriyle münavebe yapmasıyla ilgili alınan karara atıf yapılmıştır. Bu amaçla da Türkiye Cumhuriyeti ile Kırgız Cumhuriyeti aralarındaki dostluk ilişkilerinin bundan sonra geliştirmenin gerekliliğine inanıp, sosyal-ekonomik uzmanlaşmanın bütün alanlarını daha da geliştirilmesi ve derinleştirilmesi amacıyla kararlar aldıkları belirtilmiştir.

b) Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Kırgızistan'a Verdiği Eğitim Desteği Kapsamında Kırgızistan'da Faaliyet Gösteren Eğitim Kurumları

Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Kırgızistan'da açılan, Türkçe ve ücretsiz öğretim veren okulların adları ve bu okullardaki öğrenci sayıları uyruklarına göre aşağıda belirtilmiştir:

Tablo 6. Türkiye Cumhuriyetinin Kırgızistan'daki Temel Eğitim Kurumları

OKUL ADI	AÇILIŞ TARİHİ	ÖĞRENCİ SAYISI						GN.TOP.
		T.C.			DİĞER			
		K	E	T	K	E	T	
Bişkek Türk İlköğretim Okulu	01/07/1999	145	151	296	-	-	-	296
Cumhuriyet Yetenekli Çocuklar Kırgız Türk Anadolu Lisesi	08/07/1993	9	13	22	80	71	151	173
Kırgız Türk Anadolu Kız Meslek Lisesi	08/10/1992	-	-	-	180	-	180	180
Bişkek Türkiye Türkçesi Eğitim Öğretim Merkezi	29/01/1996	-	-	-	452	450	902	902

Kaynak: (http://yeogm.meb.gov.tr/istatistik/og_sayisal.html, 28.10.2011).

Türkiye'nin Kırgızistan'daki en önemli yatırımlarından birini Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi oluşturmaktadır. Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi 30 Eylül 1995 tarihinde İzmir'de imzalanan "Türkiye Cumhuriyeti ile Kırgızistan Cumhuriyeti hükümeti arasında Kırgızistan'ın başkenti Bişkek şehrinde Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi kurulmasına dair anlaşma"nın her iki ülke yetkili makamlarınca onaylanmasına müteakip 1997-1998 öğretim yılında öğretime başlamıştır. Üniversite Kırgızistan uyruklu öğrencileri kendi Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi'nce yaptığı sınavla, Türk öğrencileri ise

Türkiye Cumhuriyeti Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi'nce yapılan Öğrenci Seçme Sınavı ile, diğer Türk ve akraba topluluklarına mensup öğrencileri ise yine Türkiye Cumhuriyeti Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi'nce yapılan TCS (Türk Cumhuriyetleri Sınavı) ile almaktadır.

Manas Üniversitesi 8 fakülte ve 4 yüksekokul-meslek yüksekokul ile eğitim ve öğretim faaliyetlerini yürütmektedir. Toplam 3834 öğrencisi olan üniversite farklı Türk topluluklarından ve milletlerden öğrencilerin eğitim gördüğü bir yapıya sahiptir. Bu kapsamda ülkeler ve vatandaş sayıları şöyledir: Azerbaycan 4, Afganistan 1, Çin 18, İran 1, Kazakistan 18, Kırgızistan 3226, Kosova 1, Moğolistan 5, Özbekistan 33, Rusya 26, Tacikistan 13, Türkiye 461, Türkmenistan 15, Ukrayna 1 şeklindedir.⁴ Üniversite kuruluşundan bu yana 1631'i Kırgızistan vatandaşı, 463 Türkiye vatandaşı ve 167'si diğer ülke vatandaşlarından olmak üzere toplam 2261 mezun vermiştir.

c) Türkiye Kaynaklı Sivil Toplum Kuruluşlarının (vakıflar, dernekler) Kırgızistan'daki Eğitim Faaliyetleri

Türkiye kaynaklı sivil toplum kuruluşlarının Kırgızistan'daki eğitim faaliyetleri içinde Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı'na bağlı Türk Dünyası Fakülteleri önemlidir. Fakülteler, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Başkanı Prof.Dr. Turan YAZGAN'ın 1993 yılında Celalabad-Kırgızistan Valiliği ile imzaladığı anlaşma kapsamında Kommersiyalık Enstitüsü çatısı altında ilk olarak Türk Dünyası Celalabad İşletme Fakültesi kurulması ile temellenmiştir. Halen Kırgızistan'ın Celalabad kentinde Türk Dünyası Celalabad İşletme Fakültesinde (İşletme Bölümü, Uluslararası İlişkiler Bölümü) 173 öğrenci ve Türk Dünyası Celalabad Sosyal Bilimler ve Eğitim Fakültesinde (Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Tarih Bölümü) olmak üzere toplam 35 öğrenci ile öğretimine devam etmektedir (Özkul, 2011, s. 95).

Fakültelerde eğitim-öğretim Türkiye Türkçesi ile yapılmaktadır. Vakfa bağlı Türk Dünyası Kültür Merkezi bünyesinde Celalabad ve çevresinde halka yönelik Türkiye Türkçesi kursları da yürütülmektedir. Bugün Başta Kırgızistan olmak üzere, Türkiye, Özbekistan, Kazakistan, Azerbaycan, Türkmenistan, Tataristan, Hakasya, Altay, Makedonya, Tuva, Gürcistan, Tacikistan, Afganistan, Suriye ve daha birçok yerden öğrencisi bulunmaktadır. Türk Dünyası Fakülteleri'nin mezunlarının bir kısmı kendi ülkelerine dönüp önemli vazifeler üstlenirken diğer bir kısmı da vakıf aracılığıyla Türkiye'de yüksek lisans ve doktora eğitimlerini yapmaktadırlar.

Kırgızistan'da din adamı yetiştiren Oş İlahiyat Fakültesi, Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı Türkiye Diyanet Vakfı ile Oş Devlet Üniversitesi arasında 17.11.1993 tarihinde imzalanan protokol ile 1993-1994 eğitim-öğretim

⁴ (<http://oidb.manas.kg/sayiyeni.php>, 28.10.2011).

döneminden itibaren öğrenci almaya başlamıştır. Fakülte 03.05.2010 tarihi itibarıyla toplam 336 mezun vermiştir. Beş yıl eğitim veren fakültenin hazırlık sınıfı öğrencileri öğrenimlerini Türkiye'de (Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde) görmektedir. Halen 199 öğrencinin lisans eğitim gördüğü fakültede, 29 öğrenci lisansüstü öğrenimi görmektedir. Mezunlardan 2008-2009 öğretim yılı itibarıyla 13 öğrenci Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde doktorasını tamamlayarak Kırgızistan'a dönmüştür.⁵

Başka bir ilahiyat fakültesi de Mahmut Hüdaî Vakfı ile Oş Devlet Üniversitesi arasındaki protokollerle eğitim veren Araşan İlahiyat Fakültesi'dir ve Bişkek-Araşan'da faaliyet göstermektedir.

d) Türk Girişimcilerin Kırgızistan'da Kurduğu Eğitim Kurumları

Kırgızistan'da eğitim hizmeti veren kuruluşlar içinde en önemlisini Uluslararası Sebat Eğitim Kurumları (USEK) oluşturmaktadır. USEK, 2 Mayıs 1992 tarihinde Kırgızistan Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı ve USEK arasındaki anlaşma çerçevesinde faaliyetini yürütmektedir. USEK faaliyetini Kırgızistan Cumhuriyeti kanunlarına, anayasasına, çocuk hakları hakkındaki uluslararası sözleşme ve KC Adalet Bakanlığında kayıtlı tüzüğe bağlı olarak yürütmektedir. Uluslararası Sebat Eğitim Kurumları - 14 lise, Uluslararası Atatürk-Alatoo Üniversitesi, Uluslararası Silk Road Okulu, Secom Dil, Bilgisayar Merkezi ve Oş, Celalabad, Bişkek şehirlerindeki yükseköğrenim öğrenci yurtları ile hizmet vermektedir.

Sebat Eğitim Kurumları, Başkent Bişkek'in yanı sıra Oş, Celalabad, Narın, Issık Köl, Kademçay, Tokmok, Kızılkaya ve Talas şehirlerinde eğitim vermektedir. Bu okullarda lise düzeyinde 4979, Uluslararası Silk Road Okulunda 247, Oş, Celalabad, Bişkek şehirlerindeki yükseköğrenim öğrenci yurtlarında 300, Secom Dil, Bilgisayar Merkezinde 670 ve Uluslararası Atatürk-Alatoo Üniversitesi'nde 1975 öğrenci olmak üzere kurumlar toplam 8441 öğrenci okumaktadır. Üniversitede Yeni Teknoloji Fakültesi, Sosyal Bilimler Fakültesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi olmak üzere üç fakülte bulunmaktadır.⁶ Liselerde 182 Türk vatandaşı ve 309 Kırgızistan vatandaşı olmak üzere 491 öğretmen görev almaktadır.

Sonuç

Bağımsızlığının ilk yıllarında ortaya koyduğu demokratikleşme performansı nedeniyle "demokrasi adası", "Orta Asya'nın İsviçresi" gibi sıfatlar verilen Kırgızistan, bu sıfatlarını, Akayev ve halefi olan Bakıyev'in yakın çevrelerinin ülke ekonomisinden fazlasıyla nasiplenme yaklaşımları nedeniyle kaybetmiştir.

⁵ (www.diyantvakfi.org.tr, 28.10.201).

⁶ (www.iaau.edu.kg).

Bu durum gelir dağılımındaki dengesizlikleri bir türlü gidermeyi başaramayan ülkenin istikrar kazanmasını engelleyen iki büyük halk ayaklanmasının sebebi olmuştur.

Kırgızistan'da görülen güçlü uruu başka bir ifade ile boy ilişkileri milletleşme sürecini etkileyen ve millet olmayı engelleyen önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Siyasal otoritenin inşasında ve ekonomik kaynakların dağılımında uruların belirleyici olması bunun en basit göstergesi olarak görülmektedir. Geleneksel yapısını koruyan toplumda ata soyunun önemi oldukça büyüktür. Her Kırgız yedi atasını sayabildiği gibi, her Kırgız kendisinin hangi uruu ait olduğunu da bilir. Kırgız toplumunda mensup olunan boy kimliği, millet kimliğinden daha belirleyici olmaktadır. Politik tercihlerin ortaya konulmasında başlıca belirleyici olan boy, Kırgızların bir milletleşme sürecini engellemektedir. Boy mensubiyeti politikacıların iktidarı sürdürmelerinde de önemli bir belirleyici olmaktadır. Bu aynı zamanda kuzeyli veya güneyli kimliğiyle pekiştirilebilmektedir. Politik ve ekonomik ilişkilerde milletin değil, boyların çıkarı ön plana çıkarılmaktadır.

Özellikle Sovyet sonrası dönemde hızlı özelleştirmelerin yapılması, kolhoz ve sovhoz gibi ekonomik faaliyet içeren unsurların özelleştirmelerinde, sosyal ve ekonomik gücü elinde bulunduran ailelerin belirleyici rolü olmuştur. Bu ailelerin politik alanda belirleyici oldukları düşünüldüğünde gelir dağılımındaki dengesizlik ve politika üretim sürecinde uruu, yandaş menfaatlerinin kamu menfaatlerinin önüne geçmesi söz konusudur. Politik iktidar sahiplerinin tüm kamusal alanlarda, yandaşları üzerinden kurduğu iktidar, kamu hizmetlerinin aksamasının en önemli sebebidir. Özellikle sadakat ve yandaşlık esasında belirlenen politik mevkiiler kamu düzenin sağlanmasını ve hukukun uygulanmasını güçleştirmektedir.

Kırgızistan'ın ekonomik ve politik istikrarının sağlanması sürecinde orta tabakanın teşekkülü gerekli görülmektedir. Bu kapsamda gelir dağılımında dengenin sağlanması ve inşaa edilecek orta tabakanın politik istikrarın emniyet sübabı olacağı açıktır. Mevcut ekonomik ve toplumsal yapı yukarıda belirtilen sebeplerden dolayı gelir dağılımında oluşan uçurumlara bağlı olarak gerilimleri beslemeyi sürdürecektir. Bu kapsamda milletleşme sürecinde uruu esastaki mensubiyetlerin önde tutulmaması ve mensubiyetlerin Kırgız kimliğinin belirleyiciliğinde şekillenmesi gereklidir.

Kaynakça

- Beşirli, H. (2010). Türkiye'nin Türk Cumhuriyetleri ve Türk Toplulukları ile Siyasal, Kültürel ve Ekonomik İlişkilerinde Yüksek Öğrenimin Yeri- Kırgızistan Örneği. *Orhon Yazutlarının Bulunuşundan 120 Yıl Sonra Türklük Bilimi ve 21. Yüzyıl konulu III. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu, 26-29 Mayıs 2010*, 129-140.
- Birleşmiş Millet Kırgızistan Ofisi. 28 Ekim 2011 tarihinde <http://www.un.org.kg/en/about-kyrgyzstan/basic-statistic> adresinden erişildi.
- Gürbüz, Y. E. (2006, Aralık). Demokrasi Adasının Demokrasiyle İmtihanı. *Birikim*, 212, 49-58.
- İsakov, B. (2009). XVII. yy ve XIX. Yüzyıllarda Kırgızların Sosyal ve Ekonomik Tarihi, Sayak Uruusu Örneği. Bişkek: Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları.
- Kırgız Respublikasının Ulttık Statistika Komiteti (2011). Yanvar-Sentyabr Kırgız Respublikasının Sotsiyalık-Ekonomikalık Abalı. 29.10.2011.
- Kırgızistan İstatistik Kurumu. 28 Ekim 2011 tarihinde <http://www.stat.kg/old/nsdp/index.htm#q> adresinden erişildi.
- Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi. 28 Ekim 2011 tarihinde <http://oidb.manas.kg/sayiyeni.php> adresinden erişildi.
- Narkeeva, M. (2001). Günümüz Kırgızistan'ında İslami Kuruluşların Faaliyetleri ve Toplumsal Sonuçları. Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özkul, M. (2011, Haziran). Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı. *Türk Yurdu*, 31(286), 88- 99.
- Somuncuoğlu, T. (Haz.). (2011, Ağustos). Kırgızistan Ülke Profili. Ankara: T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi.
- TC Milli Eğitim Bakanlığı. 28 Ekim 2011 tarihinde http://yeogm.meb.gov.tr/istatistik/og_sayisal.html adresinden erişildi.
- Tutar, H. (2007, Bahar). Kırgızların Akrabalık Terminolojisi ve Akrabalık İlişkileri. *Türkiyat Araştırmaları, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü*, Ankara, 6, 155-169.
- Türkoğlu, İ. (2010, Mayıs). Kırgızistan'daki Halk Ayaklanması. *Türk Yurdu*, 30(273), 25-29.
- Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu. 28 Ekim 2011 tarihinde <http://www.usakgundem.bcom/haber/55132/k%C4%B1rg%C4%B1zistan%E2%80%99da-etnik-%C3%A7at%C4%B1%C5%9Fma.html> adresinden erişildi.

